

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

Vrienden
van
Sonsbeek

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

De contributie per lid bedraagt per jaar voor particulieren € 15,00, voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50; Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 ten name van Vrienden van Sonsbeek. CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Margreet van Gastel (voorzitter@sonsbeek.nl)

Secretaris: Frank van den Elshout (secretariaat@sonsbeek.nl)

Penningmeester/ledenadministratie: Henk Eenink (penningmeester@sonsbeek.nl – tel: 0642855475).

Leden: Niels van der Graaff, Dirk van Uitert, Sanne Blok, Christine Paris

Adviseurs: Huig Velders, juridisch adviseur, Jan Floor, beheerder parken gemeente.

Aanmelding nieuwe leden

Vereniging Vrienden van Sonsbeek:
info@sonsbeek.nl of telefonisch
bij penningmeester.

Postadres: Molenplaats Sonsbeek,
Zijpendaalseweg 24a,
6814 CL Arnhem, tel: 0264450660

Website

www.sonsbeek.nl

Molenplaats

Bij het bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek valt van alles te leren en ontdekken over het groen in de stad en het belang ervan. Het is een ideaal beginpunt voor een kennismaking met de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Er is informatie te vinden in de vorm van boekjes, plattegronden en kaarten over de natuur in en om de stad. Vanaf deze locatie worden activiteiten georganiseerd met betrekking tot het landschap en de cultuurhistorie. Ook is er informatie over gezondheid en klimaatbestendigheid.

Zie www.natuurcentrumarnhem.nl/locaties/molenplaats-sonsbeek

In dit nummer

Voorpagina: De lente meldt zich wel erg vroeg dit jaar maar de winter laat zich nog niet overrompelen.

3 Bericht van de voorzitter: Margreet van Gastel bericht van de bestuurstafel.

3 Wie ontmoet Sonsbeek: Onze fotograaf Rinus Baak komt een wandelaar met hond tegen en knoopt een praatje aan.

4 Tweede editie van programmareeks Groen Arnhem Live: Op 30 maart staat deze bijeenkomst in de Molenplaats in het teken van afvalwater. Sanne Blok van Groen Arnhem licht deze avond toe.

4 De Molenplaats voorlopig gesloten: Hanneke Busscher, locatie coördinator Molenplaats, legt uit waarom en kijkt uit naar de heropening.

5 In memoriam Rob van Otterloo: De journalist van het vrije volk en later de Gelderlander zat na zijn pensionering jarenlang in de redactie van dit Bulletin. Paul Poelmans kijkt terug.

6/7 Follies in de parken: Enkele in het oog springende follies die in de landschapsparken Sonsbeek en Zypendaal staan, zijn in beeld gebracht. Bouwwerken die indruk maken, een bepaalde emotie oproepen maar tegelijkertijd ook uit het verband zijn gerukt en bovenal nutteloos. Onze fotograaf Rinus Baak maakte de foto's en de lay-out is bedacht door Rosa Poelmans.

8 Henri van Heeckeren, een vrijgeveige baron: Deze keer gaat het over Henri de broer van Willem van Heeckeren. Ad Habets speurde in het Gelders Archief en vond daar ook een prachtige foto van een voornaam gezelschap in een vreemde schuit.

9 Tjada van den Eelaart: was vanaf de oprichting bij de Vrienden betrokken en neemt na 34 jaar afscheid. Paul Poelmans sprak met haar over deze lange periode als actief bestuurslid.

10 Waterwandeling: Gabriëlle Zeevenhooven vertelt hoe belangrijk het is om in het park het water vast te houden. Een wandeling met parkwachter Jan Floor langs de Jansbeek en de sprengen.

11 Albert en Sonsbeek, van Toen en Nu: In zijn column beschrijft Albert van der Weide zijn overpeinzingen over oorlog en vrede, het klimaat en de steun van Rob van Otterloo die hij kreeg bij het schrijven.

Achterpagina De Zwarte specht onderweg: Koos Dansen beschrijft zijn waarneming van de zwarte specht en de geringe kans om deze in onze parken te spotten.

Aan dit nummer werkten mee:

Sanne Blok, Hanneke Busscher, Koos Dansen, Margreet van Gastel, Ad Habets, Rosa Poelmans, Albert Van Der Weide en Gabriëlle Zeevenhooven.

Bericht van de voorzitter

Ons bereikte het bericht dat Rob van Otterloo helaas is overleden. Rob heeft zich vele jaren ingezet als hoofdredacteur van het Bulletin. Met zijn altijd kritische, onafhankelijke geest gaf hij kleur aan het Bulletin. Wij wensen zijn familie veel sterkte.

Intussen is Sonsbeek een mooie paardenkastanje rijker. Geplant door en als dank voor Tjada van den Eelaart. Tjada was vanaf het begin van de Vrienden actief voor onze stichting. Daarnaast vertegenwoordigde zij ons in de Schouwgroep. Betrokken en deskundig. Na meer dan 30 jaar heeft zij het stokje overgedragen.

Ook blijven wij ons inzetten voor behoud van het hertenkamp. Echter de rijksoverheid maakt het ons niet makkelijker door hertenkampen op termijn te gaan verbieden. Inmiddels is daar landelijk weerstand tegen. Wordt vervolgd! Het hertenkamp is echt een stukje Arnhemse mores.

Mooi om te melden is dat er 4 keer per jaar gewandeld kan worden met de boswachter. Zulke wandelingen zijn gezellig en uitermate leerzaam om meer te weten te komen over de bijzonderheden en het onderhoud van de parken. De wandelingen zullen ruim van te voren aangekondigd worden via de site sonbeek.nl.

En dan nog een hartenkreet! Daar waar het geen hondenloopplaats is, moeten honden echt aangeliend zijn. We ontvangen diverse klachten van (hard)lopers en wandelaars die zich er ongemakkelijk bij voelen. Ook overkwam het mij al wandelend met mijn driejarige kleinzoon die al eerder slechte ervaringen had opgedaan met een viervoeter. Het mannetje zette het, volledig overstuurd, op een lopen. Nagekeken door een verbaasde hondeneigenaar die dacht dat oma haar kleinzoon niet onder appèl had. Natuurlijk is het verleidelijk om honden even uit te laten razen in het groen maar dan op

plaatsen waar het echt kan en mag. Gelukkig zien we ook veel honden in het park die wel zijn aangeliend.

Inmiddels hebben Schouwgroep en Vrienden gezamenlijk een brief gestuurd over de mogelijke komst van het aardvarken. Kern van het betoog is dat de zorgvuldige zichtlijnen van Sonsbeek geen geweld aan gedaan mogen worden. Daarnaast rijst de vraag of het aardvarken passend is in een Rijksmonument en of daar überhaupt toestemming voor verkregen zal worden. Ook deze discussie wordt vervolgd.

En natuurlijk wensen we iedereen weer een aangenaam verblijf in onze mooie parken.

*Namens het bestuur,
Margreet van Gastel,
voorzitter*

3

Wie ontmoet Sonsbeek

We komen elkaar tegen op een koude dag. Hij wandelt met zijn hond en heeft een grote koptelefoon op zijn hoofd. Op de vraag of hij iets met Sonsbeek heeft zegt hij "eigenlijk niet". Een gewoon park! Oké, Geert Borken verteld dat dat hij op Alteveer woont en drie keer per week met zijn hond komt wandelen op Sonsbeek en Zypendaal. Voor een gewoon park toch wel apart. Ik laat een stilte vallen. Dan legt hij uit dat het toch wel bijzonder is zo'n park dichtbij het centrum van Arnhem en op een steenworp van het station. Zijn betoog wordt steeds enthousiaster. Dan legt hij uit dat de hoogte verschillen in het park ook wel heel bijzonder zijn. Ik maak een foto en we nemen afscheid. Zijn verhaal blijft me bij: Een gewoon park... of toch iets heel bijzonders?

Rinus Baak

De Molenplaats voorlopig gesloten

Molenplaats Sonsbeek is voorlopig gesloten voor publiek vanwege een reorganisatie. Natuurcentrum Arnhem (beheerder) en restaurant A Beautiful Mess (gevestigd in het pand) besloten eind vorig jaar in goed overleg hun samenwerking te beëindigen. Natuurcentrum Arnhem bereidt zich momenteel voor op een heropening.

Terugkijkend op de afgelopen periode hebben we in samenwerking met A Beautiful Mess laten zien dat de Molenplaats een plek is voor alle Arnhemmers. Een plek waar mensen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten en waar eten verbroedert. We zijn echter ook tot de conclusie gekomen dat we in de

eerste plaats een bezoekerscentrum willen zijn. Molenplaats Sonsbeek is Arnheems groene VVV waar bezoekers terecht kunnen voor vragen, activiteiten en groeninspiratie en waar vrijwilligers altijd welkom zijn. Dáár ligt onze hoofdfunctie. Om deze volledig tot zijn recht te laten komen is het belangrijk dat de horeca daaraan ondersteunend en ondergeschikt blijft. De komende tijd gebruiken we om te kijken wat hiervoor nodig is en om het pand een flinke oprisbeurt te geven. We hopen onze deuren weer zo snel mogelijk te kunnen openen om onze bezoekers een optimale beleving te bieden van de prachtige natuur en het cultureel erfgoed dat Arnhem rijk is.

Ondanks de dichte deuren gaan veel activiteiten, zoals Groen Arnhem LIVE, gewoon door. Afhuren van zalen voor besloten bijeenkomsten blijft mogelijk en gidswandelingen kunnen nog steeds geboekt worden. Monumenten als de Belvédère en De Witte Watermolen zijn te bezichtigen gedurende de reguliere openingstijden. Wandelroutes zijn via onze site beschikbaar.

Wilt u op de hoogte blijven kijk dan op www.natuurcentrumarnhem.nl

*Hanneke Busscher,
locatie coördinator van de
Molenplaats*

2e editie Groen Arnhem LIVE: Afvalwater

Op donderdag 30 maart (20.00 uur; Molenplaats Sonsbeek) staat de tweede editie van Groen Arnhem LIVE in het teken van afvalwater. Dagelijks produceren we grote hoeveelheden afvalwater zoals rioolwater maar ook afvalwater uit bijvoorbeeld de industriële sector. Dit afvalwater mag uiteraard niet in het milieu terechtkomen. Tijdens deze avond gaan we met deskundigen hierover in gesprek: wat doen we mee dit afvalwater en wat kunnen we samen doen voor een meer duurzame en gezonde stad?

Erik Laurentzen is senior beheerder riolering en water van de gemeente Arnhem en daarmee verantwoordelijk voor het onderhoud van het ongeveer 1200 kilometer lange rioolstelsel van Arnhem. Ook voor het onderhoud van de rioolgemalen en fonteinen en voor het beheer van het

oppervlaktewater zoals de dijkdoorbraakkolken, moerassen, de havens en delen van de Rijn.

Antoinet Looman is heemraad bij Waterschap Rijn en IJssel met als portefeuille waterketen, grondstoffen uit water, circulariteit en slibverwerking, ketensamenwerking, schoon water en klimaat.

Schoon water is belangrijk voor mensen, dieren en planten. We maken er de hele dag gebruik van maar toch is schoon water niet vanzelfsprekend. Het Waterschap probeert vervuiling te voorkomen en haalt veel vervuilende stoffen uit het water via de rioolwaterzuiveringen. Echter niet alle stoffen kunnen eruit worden gehaald. Praat en denk mee op 30 maart tijdens Groen Arnhem LIVE. Na afloop van het programma sluiten we af met een borrel aan de bar.

Meer informatie en aanmelden via de website van Natuurcentrum Arnhem (activiteitenpagina).

Sanne Blok

In memoriam Rob van Otterloo

(1941-2023)

Rob overleed op 2 februari 2023 na een ziekbed.

Eind februari stond er in de Gelderlander een artikel van Paul Baeten. Hij beschrijft de levensloop van Rob als journalist. In 1963 als leerling-verslaggever begonnen bij het Vrije Volk en uiteindelijk door overnames bij de Nieuwe Krant en later bij de Gelderlander terechtgekomen. Komend uit een rood nest ontwikkelde Rob zijn kritische houding naar de maatschappij.

Na zijn pensionering trad Rob in 2006 aan als redactielid van het Bulletin. Hij schreef een serie artikelen over de Sonsbeektentoonstellingen. Ook nu nog lezenswaardige stukken, uitstekend gedocumenteerd en geïllustreerd. Voor een andere rubriek 'Verre Vrienden' tekende Rob verhalen op van mensen die goede herinneringen aan Sonsbeek hadden maar nu buiten Arnhem woonden.

Tien jaar later werd Rob eindredacteur, hij vond dat het Bulletin niet een bestuursblaadje moest zijn met huishoudelijke mededelingen maar een onafhankelijk blad met brede, gevarieerde informatie over de parken. Het blad ontving zijn huidige vorm en Rob kreeg het voor elkaar om het blad in kleur te laten drukken; een mix van historische artikelen en actuele gebeurtenissen. Hij volgde de lokale ontwikkelingen op de voet en schreef daarover. Ook vond hij steeds weer nieuwe mensen die interessante artikelen over de parken aandroegen.

In het najaar van 2021 nam Rob met pijn in het hart afscheid van het Bulletin en de VvS. Het greep hem aan zo weinig gehoor te vinden in zijn aversie tegen het toen op handen zijnde lichtevenement 'de Grote Schijn' in park Zypendaal. Hoewel hij een groep

medestanders kreeg, maakte hij geen schijn van kans om dit evenement tegen te houden. Deze tachtiger liep nog wel met de gedachte om als een zestigerjaren activist kabels van de stroomvoorziening door te knippen; hij was echter onvoldoende technisch onderlegd. Uiteindelijk schakelde hij zichzelf uit door te vertrekken.

De redactie was van mening dat zijn vertrek niet onopgemerkt voorbij mocht gaan. Een officieel afscheid wilde Rob niet. Daarom werd er een surprise party in Metropool geregeld waar hij vele bekenden uit het wereldje van het Bulletin ontmoette. Hij kreeg van de gasten een speciaal nummer van het Bulletin aangeboden met persoonlijke verhalen. Enkele citaten uit deze special:

Luuk Broer zat jarenlang met Rob in de reactie van 'Ons blaadje' en schrijft: *Jaloers was ik op het gemak waarmee Rob 'onze krantenman' een stapel papier omzette in een vlot leesbaar artikel.*

Wim Korvinus met tekening van hoed uit Le Petit Prince: *Rob wist altijd alles van de hoed en de rand en kon met*

woorden een beeld scheppen van wat er schuil ging achter de schijnbare werkelijkheid.

Koos Dansen associeert Rob met een (Vlaamse) Gaai: *aimabel, recht door zee, vindingrijk en levenslustig. De net uitgevlogen gaaien die tikkertje en verstoppertje spelen en samen kattenkwaad bekokstoven dat doet me aan Rob denken.*

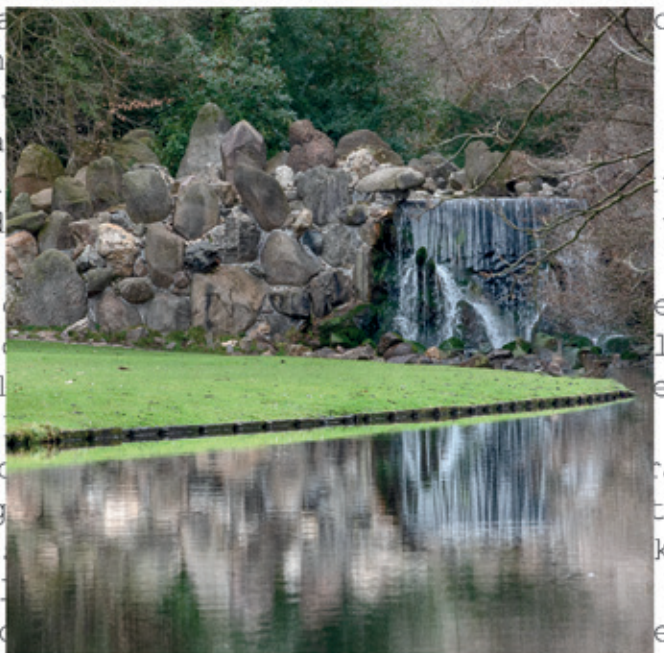
Jan Vierdag: *In jouw voortuin staat een grote haan. Deze haan is niet alleen symbool voor licht maar staat ook voor waakzaamheid en strijdlust.*

Johannes Kon: *Ook in zijn journalistieke nadagen bleef Rob zijn scherpte en betrokkenheid bij de stad behouden, hij twijfelt niet snel over zijn mening: recht voor zijn raap, recht door zee en vasthoudend. Dat mag ik wel, zelf ben ik wat 'diplomatieker'!*

In besloten kring is afscheid van Rob genomen bij natuurbegraafplaats Koningsakker in Arnhem alwaar zijn urn zal worden begraven.

Paul Poelmans

De term folly komt uit het Engels en betekent gekheid of dwaasheid. Een als decoratie en ongeschikt voor huisvesting of andere functies. Follies

chikt voor huisvesting of andere functies. Follies werden in het verleden tot begin 19e eeuw mode om op een landgoed romantische elementen te laten

werden in het verleden veel gebruikt als toevoegingen op landgoederen. Zo elementen te laten bouwen. Populair waren geconstrueerde ruïnes en grotten naars en watervallen. Mooie voorbeelden van folly-waterpartijen zijn

... folly is een bouwwerk dat met opzet nutteloos of bizar lijkt. Bedoeld
... werden in het verleden veel gebruikt als toevoegingen op landgoederen.
... sche elementen te laten bouwen. Populair waren geconstrueerde ruïnes en

... veel gebruikt als toevoegingen op landgoederen. Zo was het eind 18e
... bouwen. Populair waren geconstrueerde ruïnes en grotten van kippengaas

... o was het eind 18e tot begin 19e eeuw mode om op een landgoed romantische
... en van kippengaas en beton, namaakkapellen, verblijfplaatsen voor kluize-
... te vinden in Park Sonsbeek en in het park van Kasteel Rosendael.

Henri van Heeckeren

Een vrijgevege baron

Toen Willem van Heeckeren in 1877 trouwde bleef hij op Sonsbeek wonen. Zijn broer Henri hield het daar al gauw voor gezien. Hij huurde enkele jaren een woning aan de Velperbuitensingel, maar verhuisde in 1880 voor langere tijd naar Parijs. Op zijn officiële adres, kasteel Enghuizen in Hummelo, zag men hem zelden. Hij was 25, toen hij in de zwerm walsende schone van Bal Valentino kennis maakte met een danseres, Julia Chevalier. Danszalen waren destijds jachtterrein voor knappe jonge vrouwen, die hoopten een rijke man, zo mogelijk met adellijke titel, aan de haak te slaan om zich door hem te laten onderhouden. Aldus geschiedde. Henri schonk haar dure cadeaus, liet een groot herenhuis voor haar bouwen en richtte het in met meubels en serviesgoed afkomstig uit zijn Nederlandse kastelen. Daaronder een zilveren bestek versierd met het wapen van Van Heeckeren. Zij gingen samenwonen. Zij liet zich 'baronne Henri de Heeckeren d'Enghuizen' noemen en bereikte in 1897 haar

mondaine hoogtepunt met een achtregelig verslag in de societyrubriek van het literaire weekblad Gil Blas¹ van een diner voor 24 gasten dat zij had aangericht in haar 'superbe hôtel de L'Avenue de la Grande-Armée' en dat werd afgesloten met 'un brillant concert'.²

In augustus 1898 reisden de baron en barones naar Nederland voor een verblijf op kasteel Enghuizen. Henri's familie, in casu oom Frederik, kwam ter ore dat Henri er fysiek en mentaal slecht aan toe was en greep in. Frederik zette Julia terug op de trein naar Parijs en haalde Henri over zich onder curatele te laten stellen. De rechtbank Arnhem stelde Frederik aan als curator. Al gauw bleek hem dat Henri ook financieel in belabberde staat verkeerde. De curator spande daarom in 1901 in Parijs een proces aan tegen Mlle Chevalier. De affaire was koren op de molen van Le Petit Journal, die van smeulige rechtbankverslagen zijn handelsmerk had gemaakt en waaraan deze geschiedenis wordt ontleend.³

Frederik eiste al het geschonkene terug omdat zij van Henri's vrijgevegeheid misbruik zou hebben gemaakt. Hij was niet goed bij zijn hoofd geweest, besefte soms dat hij zijn fortuin verspilde, had zelfs de liaison willen verbreken maar was niet tegen haar opgewassen. De totale waarde van huis, inrichting en genoemd zilveren bestek werd gecijferd op 964.000 franc.⁴ Julia's advocaat bracht daartegenin, dat Henri alles had gegeven uit liefde en bij zijn volle verstand, dat de schenkingen dateerden van 1882 en 1883 en dat hij pas sinds kort wegens zwakheid van geest onder toezicht stond. De relatie had achttien jaar geduurd en Julia beweerde dat de liefde wederzijds was.

Aangenomen mag worden dat haar liefde niet onbaatzuchtig was. Uit de krantenberichten komt Henri naar voren als naïeve figuur die was gevallen voor de charmes van een vrouw die zich op haar beurt door hem baronwaardig liet installeren. Zij voerde de titel van haar minnaar en vestigde zich in een welgestelde buurt. Al met al stond de eiser niet erg sterk en voor het vonnis werd uitgesproken trok hij de zaak in en schikte. Daarbij heeft Julia ongetwijfeld een belangrijk deel van haar verworven bezit weten te behouden, want in 1907 stonden 'baron et baronne de Heeckeren d'Enghuizen' nog steeds ingeschreven aan de Avenue de la Grande-Armée 67, waarbij mag worden betwijfeld of de mannelijke helft ook lijfelijk aanwezig was.

Henri overleed plotseling in 1923 tijdens een bezoek aan het St. Elisabeth's Gasthuis in Arnhem.

Ad Habets

- ¹ Gil Blas, editie van 8 februari 1897
- ² De Avenue de la Grande-Armée is het verlengde van de Champs-Élysées voorbij de Arc-de-Triomphe. Eerste stand.
- ³ Comptes et barons, Le Petit Journal, editie van 22 maart 1901. Vergelijkbare verslagen verschenen in diverse andere bladen.
- ⁴ 964.000 franc stond in 1900 gelijk met f482.000. Omgerekend naar onze tijd: €5,5 miljoen.

Willem en Henri van Heeckeren in een miniatur raderbootje, genaamd BABIJ, op de Grote Vijver van Sonsbeek, omstreeks 1880. De foto is genomen in de richting van de Wiltsbaan, alwaar een boogbrug over de sprenge een fraai doorzicht naar de Braamberg markeert. De vrouw is waarschijnlijk Willem's eerste echtgenote Charlotte Alexandrine van Heeckeren van Molecaten. Zij waren in 1877 getrouwd en hadden inmiddels ook een babij. Henri en Willem (hier 23 en 22 jaar oud) zouden in 1880 respectievelijk 1881 naar Parijs vertrekken en zich in het mondaine leven storten.

Tjada neemt afscheid

Na 34 jaar bestuurslid van de Vrienden van Sonsbeek

Op 21 maart 1989 werd de Vereniging Vrienden van Sonsbeek opgericht. Tjada van den Eelaart en Kees Soedringen waren de eerste bestuursleden, de voorzitter was Wim Dieleman. Er ging aan deze oprichting wel het een en ander aan vooraf. In 1983 werd ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan van de stad door een aantal Arnhemse instellingen (o.a. de Dullaertstichting) het bezoekerscentrum 'de Watermolen' cadeau gedaan. Het idee was om meer draagvlak voor het groen te krijgen en de burgers te betrekken bij de drie parken. Dat werkte bijzonder goed! Een aantal betrokken parkbezoekers kwam in opstand tegen de kap van honderdjarige bomen. Ook was er ernstig verschil van mening of het een aangeharkt park of een natuurlijk beheerd park moest zijn.

De gemeente wilde een gesprekspartner hebben om over het beheer van de parken te overleggen. Dat werd de Vereniging Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Tjada was vanaf het begin betrokken, zij was de blijvende factor in het bestuur en heeft in al die jaren vele bestuurswisselingen meegemaakt. Haar interesse in de natuur blijkt ook uit haar deelname (nog steeds) aan de tevens in die tijd opgerichte Schouwgroep bestaande uit diverse onafhankelijke deskundigen en voor het beheer verantwoordelijke ambtenaren. Twee maal per jaar gaat de Schouwgroep onder bezielende leiding van Simon Klingen de problemen ter plaatse bekijken en beoordelen; Tjada maakte de verslagen.

Projecten als de renovatie van de ijskelder en het waterrad van de Bagijnemolen kwamen voorbij. Vooral bij

Op woensdag 8 februari plantte Tjada een paardenkastanje in park Sonsbeek ter gelegenheid van haar vertrek bij de Vrienden van Sonsbeek. In haar toespraak bedankte de voorzitter Margreet van Gastel Tjada voor haar jarenlange inzet voor de Vrienden.

het waterrad was Tjada samen met Loes Prakke en vele anderen betrokken. Haar deelname aan cursussen op werkplaats de Helling (die het waterrad gebouwd hebben) stamt uit die tijd. Het niet doorgaan van het project voor een kiosk annex tribune in de Steile tuin, geïnitieerd door de Vrienden en ontworpen door Artez studenten, is voor haar nog steeds een raadsel. Naast de inzet voor

projecten werkte zij ook regelmatig met vrijwilligers aan beplantingen in de parken, gaf ze uitleg aan bezoekers van de ijskelder op zondagmiddag en was ze ook te vinden in de ledenwerfkraampjes van de Vrienden.

Tjada trad niet op de voorgrond maar was er altijd bij.

Paul Poelmans

Van sprengen en vijvers

Winterwandeling met de parkwachter in Zijpendaal

Het is negen uur in de ochtend, eind januari in Park Zijpendaal, hartje winter. De uitgestrekte weiden liggen onder een minuscuul laagje sneeuw. Maar de katjes hangen aan de elzenbomen en de mezen zingen hun liefdesliedje. Jan Floor: "Dit zou een winterwandeling moeten zijn maar de laatste jaren gaat de herfst naadloos over in een natte lente". Tijd om het te hebben over water, de staat van de waterhuishouding in het park, de sprengen en de beken.

Het water van de Arnhemse parken komt van de Jansbeek. Op een kleine afstand van Huis Zijpendaal ligt de middelste sprengkop. Het water komt vanaf de hogere gebieden van de Veluwe ondergronds over een ondoordringbare leemlaag en stroomt daarna door Arnhem richting Rijn. Floor: "Deze sprengkop is de belangrijkste watertoevoer voor de Arnhemse beken en vijvers. Vroeger liep hier twee keer zoveel water door. Het debiet is door de droge zomers ernstig verminderd."

Kwelwater en bijzondere vegetatie

Floor: "Je kunt het water omhoog zien sijpelen in de modder. Daar heeft Zijpendaal waarschijnlijk haar naam aan te danken. Het water is kwelwater. Bij een kwelsysteem hoort een speciale vegetatie en in een van de ruige hoekjes langs de beek groeit het paarbladig goudveil. De parkwachters halen hier de bramen weg want die verstikken de bijzondere vegetatie en ook de wandelaar blijft weg doordat het pad flink modderig is. Het idee is om delen van het park ecologisch te zoneren. Dit betekent het park indelen in gebieden waar veel wandelaars terecht kunnen met brede, goed onderhouden paden en gebieden waar mensen niet zo gauw komen omdat ze minder toegankelijk zijn zodat flora en fauna rust en ruimte krijgen".

Blauwalg en verzuring

De bovenste sprengkop ligt hoger in het park tussen de beuken, in een diepe kuil met onderin de bron. Om de sprengkop is een hek

neergezet. Floor: "Als mensen hier zouden lopen verdwijnt er aarde in de sprengkop en raakt de bron verstopt. Ook deze bovenste sprengkop geeft minder water. Dat is te zien in de grote vijvers waar minder doorstroom is. Hier aan de bron is het water al rijk aan voedingsstoffen en daarmee is er in de zomer kans op blauwalg, giftig voor wilde dieren maar ook voor honden".

Blad op het pad

Floor: "Al het water dat valt moet in het park blijven. Wij hebben afgelopen jaar duizenden liters water aangevoerd om jonge aanplant te besproeien. Ondertussen is er een bui gevallen van 60 mm en al dat water was binnen drie kwartier via alle afvoeren naar de Rijn gestroomd. Wij willen dat water zoveel mogelijk vasthouden; we laten daarom meer blad liggen langs de randen van de paden zodat het water minder snel naar beneden stroomt. En er worden minder paden verhard. Dus de wandelaar moet gewoon een paar stevige schoenen aantrekken om op modderige paden te kunnen lopen".

Verfrissende kijk op het park

Dit betekent dat de visie van de bezoeker op het park zal moeten veranderen. Volgens Floor niet meer: "Wat is dat park toch slecht onderhouden en wat zijn die paden modderig en vol met blad" maar "De parkwachters zijn hier het water aan het vasthouden voor de natuur en voor het welzijn van het park".

Tekst: Gabrielle Zeevenhooven

Foto: Rinus Baak

Van toen en nu

Albert & Sonsbeek

Vrede in het park

Wandelend op een zondagmiddag in het park Sonsbeek, midden februari 2023, realiseerde ik me dat een paar jaar voor mijn geboorte militairen van een bezettingsleger hier ook gewandeld hebben tijdens de tweede wereldoorlog. Die militairen, uitsluitend mannen, voerden ongevroegd macht uit met gebruik van antidemocratische middelen. Ze zaaiden angst, schiepen ongelijkheid en zetten bevolkingsgroepen tegen elkaar op. Een sinistere uiting hiervan was het bord aan de ingang van Sonsbeek aan de Apeldoornseweg waarop stond 'Voor Joden verboden'. Sonsbeek als onderdeel van onze collectieve geschiedenis.

Kraters

Ieder jaar viert Arnhem groots de bevrijding van die onderdrukkers waarbij de vijand van toen op de achtergrond blijft. De laatste tijd ben ik me meer dan voorheen ervan bewust dat ik vrij ben geweest tijdens mijn leven tot nu toe. Op eigen grondgebied heb ik in vrede kunnen leven. Nooit heb ik hoeven bukken voor mortiergranaten, drone- en raket aanvallen die in een klap delen van de Burgemeesterswijk zouden kunnen vernietigen en dan ook omvangrijke kraters zouden veroorzaken in de grote weide van Sonsbeek.

Spinoza

Vrede, daar gaat het om, helder en treffend toekomstgericht verwoord door de wereldberoemde Nederlandse filosoof Spinoza (1632-1677): *'Vrede is niet de afwezigheid van oorlog. Het is een deugd, een geestesstemming, het is de dispositie voor goede daden, vertrouwen en recht'*. Dank Spinoza, het moet steeds herhaald worden dat oorlog en vrede gewoon mensenwerk is.

Ontroerend

Evenals vorig jaar en de jaren daarvoor ben ik verbaasd en ontroerd door het omslagpunt in het park Sonsbeek. Van winterstand en schijnbare onveranderlijkheid naar de eerste puntjes onder de bomen die uitgroeien tot krokussen, sneeuwkllokjes en narcissen. Naïef vraag ik me ieder jaar af: wie heeft de knop omgezet zodat alles weer in beweging komt en gaat groeien en bloeien? Rationeel weet ik wel dat het 'gewoon' de natuurlijke cyclus is waar we deel van zijn, waar we enorm afhankelijk van zijn en waar we eveneens grote invloed op uitoefenen. Een wankel evenwicht dat onder grote druk staat en zichtbaar onderbouwd wordt door uiteenlopende deskundigen met inzichten en meetbare feiten. Er worden door de regering ingrijpende maatregelen voorgesteld om de disbalans in de natuur weer te herstellen. Om het probleem mede op te lossen dragen burgers op alledaags

niveau een steentje bij door tegels in hun tuin te vervangen door planten. Handig en eenvoudig. De Gemeente Arnhem ontwikkelt samen met bewoners en ondernemers de #Groenestad, #Leefbarestad, #Gezondestad en #Klimaatadaptiestad. Het Park Sonsbeek, evenals de andere parken van Arnhem, vertegenwoordigt voor dit belangrijke onderwerp een niet te onderschatten vaste waarde.

Rob van Otterlo

De voormalige eindredacteur van dit bulletin, Rob van Otterlo, is overleden. Jaren heeft hij mijn teksten gelezen en becommentarieerd voordat ze gepubliceerd werden. Rob was werkzaam in de journalistiek en wist waarover hij het had. Zijn belangrijkste inhoudelijk advies voor mijn columns: neem Sonsbeek als aanleiding en maak verbindingen met ander onderwerpen. Goed voor het bulletin en voor jou was zijn toelichting.

Zwarte specht onderweg

Op een ochtend in februari fietste ik over de Parkweg richting Zijpendaalseweg en hoorde: kruu-kruu-kruu. Ik keek naar boven en zag een zwarte specht van Sonsbeek naar Zijpendaal vliegen. Hoe bijzonder is dit?

Vergeleken met onze andere spechten is de zwarte specht qua uiterlijk echt een buitenbeentje. Helemaal zwart met een felrode pet of kruin, stoer en krachtig, een halve meter lang, maar gemiddeld toch niet zwaarder dan zo'n 340 gram. Terwijl een grote bonte specht toe kan met een vrij bescheiden bosgebied of bomenlaan, broedt de zwarte specht liefst in een forse beuk, terwijl hij voor zijn voedsel, meest houtmierennesten en keverlarven, vooral aangewezen is op dood naaldhout. Dit vraagt flinke oppervlakten oud, gevarieerd en ook niet te ijverig onderhouden bos.

Heel bijzonder want op waarneming.nl vind ik over Sonsbeek de laatste jaren gemiddeld maar één zwarte spechtenwaarneming per jaar en van Zijpendaal (inclusief Gulden Bodem) de afgelopen vijf jaar in totaal niet meer dan 20 waarnemingen. Waaronder slechts één paar in een broedbiotoop met een uitgehakte nestholte.

Onze parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem (samen 210 ha) leveren wat dit betreft met vermoedelijk één, misschien soms twee broedparen een mooie bijdrage. Hoe zwarte spechten zich qua gedrag en ecologie redden in het leven en welke noten zij verder nog op hun zang hebben valt te lezen en beluisteren in de digitale vogelgids op vogelbescherming.nl.

Tekst en foto: Koos Dansen

Colofon

Het Bulletin VVS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek.

ISSN 1567-1054.
Oplage 600 stuks.

Redactie:

Paul Poelmans,
p.poelmans@poelmansreesink.nl
Rinus Baak,
rinus.baak54@gmail.com
Niels van der Graaff
n.vandergraaff@upcmail.nl

Correctie:

Josje Arts

Vormgeving:

Coco Bookmedia

Druk:

Wilco BV

Verschenen nummers vindt u op de website www.sonsbeek.nl

Vrienden van Sonsbeek

Retour afzender/adreswijziging

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Het correcte adres is:

Naam:

Straat:

Postcode:

Plaats:

Reden retourzending:

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas